

Koko Uudenmaan maakuntaohjelma 2011– 2014

Luonnos

LUONNOS

Itä-Uudenmaan maakuntahallitus 14.6.2010
Uudenmaan maakuntahallitus 14.6.2010

Uudenmaan liitto | Nylands förbund

Aleksanterinkatu 48 A | 00100 Helsinki
Alexandersgatan 48 A | 00100 Helsingfors
puh. | tfn +358 (0)9 4767 411
toimisto@uudenmaanliitto.fi | www.uudenmaanliitto.fi

Itä-Uudenmaan liitto | Östra Nylands förbund

Rauhankatu 29 | 06100 Porvoo
Fredsgatan 29 | 06100 Borgå

puh. | tfn +358 (0)40 351 3966
maakunta@ita-uusimaa.fi | www.ita-uusimaa.fi

Sisältö

Johdanto	4
Kehittämisen lähtökohdat	6
Arvio edellisen maakuntaohjelman vaikuttavuudesta	6
Toimintaympäristö	6
Kehittämisstrategiat ja linjaukset (ohjelman strategiaperusta)	12
Tavoitteet ja toimenpiteet vuosille 2011–2014 toimintalinjoittain (TL)	13
TL 1 Uudistuvan alueen yhteistyö ja alueiden roolit	13
TL 2 Metropolimaakunnan kilpailuetu	14
TL 3 Asukkaiden hyvinvointi ja palveluiden edellytykset	16
TL 4 Alue- ja yhdyskuntarakenne ja ympäristö	18
Toteutus ja seuranta	21
Osallisuus ja vaikutusten arviointi	22
Osallisuus	22
Vaikutusten arviointi	24
Tausta-aineistot ja liitteet	26

Johdanto

Uudenmaan liitto ja Itä-Uudenmaan liitto valmistelevat yhdessä maakuntaohjelman vuosiksi 2011–14. Maakuntaohjelma on tarkoitus hyväksyä molemmissa maakunta-valtuustoissa joulukuussa 2010.

Maakuntaohjelman valmistelua ohjaa aluekehittämislaki ja sen perusteella annettu asetus. Lain 25§:n mukaan maakuntaohjelma on laadittava niin, että varmistetaan sen vaikuttavuus ELY-keskusten strategiseen suunnitteluun ja ohjaukseen.

Koko Uudenmaan maakuntaohjelma laaditaan maakunnan liittojen johdolla yhteistyössä Uudenmaan ja Itä-Uudenmaan kuntien sekä rahoitusta myöntävien valtion alueviranomaisten (Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus ELY, Aluehallintovirasto AVI) ja muiden alueen toimijoiden kanssa työohjelman mukaisesti. Koko Uudenmaan maakuntaohjelma on 2011 alusta laajentuvan maakunnan ohjelma, 28 jäsenkunnan ja maakunnan ihmisten, yritysten ja järjestöjen ohjelma.

Maakuntaohjelma sisältää maakunnan mahdollisuuksiin, tarpeisiin ja erityispiirteisiin pohjautuvat kehittämistavoitteet sekä ilmaisee alueen poliittisen tahdon. Maakuntaohjelmalla on aluehallinnon toimijoita ohjaava rooli.

Aluehallinnon uudistuksen yhtenä tarkoituksena on korostaa maakuntaohjelman ja sen toteuttamissuunnitelman merkitystä alueellisessa kehittämisessä. Maakuntaohjelmalla vaikutetaan valtion alueviranomaisten toimintaa ohjaavien suunnitelmien sisältöön ja kehittämiseen sekä ohjattavien valtion rahojen määrään ja niiden kohdentamiseen. Syksyllä 2010 päivitetään Uudenmaan ELY-keskuksen strateginen tulossuunnitelma 2010–11 ja vuonna 2011 käynnistyy vuosia 2012–2015 koskevien tulossuunnitelmien valmistelu.

Maakuntaohjelman ja sen toteuttamissuunnitelman perusteella hankkeisiin kohdennetaan alueellista kehittämisrahoitusta. Ohjelma kokoaa edunvalvonnan tarpeita monella tasolla. Kuntien omaa kehittämistoimintaa esitetään suunnattavaksi ohjelman tavoitteiden mukaisesti.

Uudenmaan ELY:n kanssa on valmistelussa etsitty uusia yhteistyömuotoja maakunnallisten tavoitteiden ja toimenpiteiden yhteensovittamiseksi ja sitä kautta on haettu ohjelmalle vaikuttavuutta. Alueellinen vaikuttavuus on ollut peruslähtökohta myös ohjelmaluonnoksessa valituille toimintalinjoille ja tavoitteille. Ohjelman strategiset linjaukset ja päätavoitteet pohjautuvat Uudenmaan ja Itä-Uudenmaan pitkän aikavälin maakuntasuunnitelmiin. Liittojen yhdistymisen vuoksi valmistelun pohjaksi on laadittu toimintaympäristöanalyysi koko Uudenmaan ja sen eri osien ajankohtaisista kehittämishaasteista.

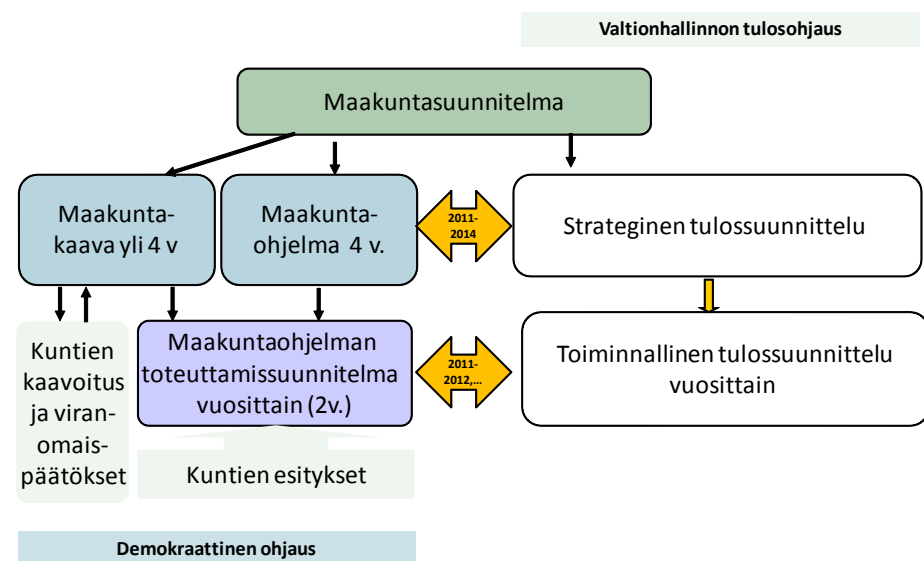
Maakuntaohjelman päätavoitteena on

- hyödyntää metropolimaakunnan kilpailuetua.
- luoda edellytyksiä asukkaiden hyvinvoinnille sekä palveluiden turvaamiselle ja uudistamiselle.
- kehittää alue- ja yhdyskuntarakennetta ja ympäristöä kestävällä tavalla.

Uudistuvan alueen yhteistyömuotoja selkiytetään yhteistyössä kuntien kanssa tavoitteiden eteenpäin viemiseksi. Ohjelmassa esitetään myös linjaukset asioista, joita viedään eteenpäin yhteistyössä maakunnan liittojen yhteistoiminta-alueella.

Samaan aikaan maakuntaohjelman valmistelun kanssa on laadittu aluerakennemalleja, jotka pohjustavat Uudenmaan ja Itä-Uudenmaan uutta, yhteistä maakuntakaavaa. Rakennemalleista tuotetaan kaavan alue- ja yhdyskuntarakenteen perusratkaisu lausuntokierroksen jälkeen loppuvuodesta 2010.

Yhteisen maakuntakaavan valmistelu on tarkoitus käynnistää liittojen yhdistyessä vuoden 2011 alussa ja tavoitteena on maakuntakaavan hyväksyminen vuoden 2012 lopussa. Aiemmin vahvistetut maakuntakaavat ovat edelleen voimassa. Vireillä olevaa vaihemaakuntakaavaa vahvistettaessa osa aiemmista merkinnöistä voidaan kumota. Maakuntaohjelmassa esitetyillä toimenpiteillä edistetään maakuntakaavan toteuttamista mm. aluerakenteen osalta. Liikenteen osalta maakuntaohjelma on

Maakunnan suunnittelun ja valtion aluehallinnon suunnittelun kytkennät

linjassa aiemmin laadittujen alueellisten liikennejärjestelmäsuunnitelmien ja niiden voimassa olevien aiesopimusten kanssa.

Koko Uudenmaan kehittämisen tavoitteet ja niitä toteuttavia keskeisiä toimenpiteitä perusteluineen vuosille 2011–14 on esitetty toimintalinjoittain. Lisäksi on kuvattu ohjelman valmisteluprosessi sekä arvioitu ohjelmassa asetettujen tavoitteiden vaikutuksia.

Liitteessä on esitetty valmisteluun vaikuttavat keskeiset tausta-aineistot.

Kehittämisen lähtökohdat

Arvio edellisen maakuntaohjelman vaikuttavuudesta

Edellisten maakuntaohjelmien arvioinnissa on todettu, että Uudellamaalla maakuntaohjelman vaikuttavuus on vähäisempi kuin muissa maakunnissa, mikä johtuu toimijoiden suuresta määrästä ja toiminnan monimuotoisuudesta.

Vuoden 2011 alusta laajentuvan Uudenmaan maakuntaohjelmatyössä on erityisen tärkeää tarkastella pääkaupunkiseutua ja muuta Uuttamaata yhdessä ja löytää keskeiset ratkaisut maakunnalliseen kehittämiseen.

Toimintaympäristö

Koko Uusimaa on pääkaupunki- ja metropolimaakunta, jolla on vahva ja erityinen rooli Suomessa. Alueella asuu 28 % koko maan väestöstä, sijaitsee 33 % työpai-koista ja tuotetaan 38 % valtakunnan bruttokansantuotteesta. Metropolimaakunta on **1,5 miljoonan asukkaan väestökeskittymänä myös Euroopan mittakaavassa merkittävä alue**, joka kuuluu Euroopan vauraimpien ja kilpailukykyisimpien suurkaupunkialueiden joukkoon. Alue kuuluu Itämeren kaupunkialueiden verkostoon yhdessä muiden Pohjoismaiden kaupunkien, Baltian maiden pääkaupunkien, Pietarin sekä Puolassa ja Saksassa sijaitsevien Itämeren vaikutusalueen suurkaupunkien kanssa. Nämä alueet ovat keskenään yhteistyökumppaneita, mutta samalla myös kilpailijoita. Metropolimaakunnan luontevimmat vertailukohtat monissa tapauksissa ovat Itämeren alueen ja muun Euroopan suuret kaupunkialueet.

Metropolimaakunta **koostuu useista osa-alueista, joilla on keskenään erilaiset roolit ja maantieteelliset, historialliset, taloudelliset, kielelliset ja poliittiset erityispiirteensä**, jotka liittyvät maantieteellisiin, historiallisiin, taloudellisiin, kielellisiin ja poliittisiin tekijöihin. Samalla maakunta on Suomen mitta-kaavassa tiivis kokonaisuus, jossa osa-alueet ovat aktiivisessa vuorovaikutuksessa keskenään yritystoiminnan, liikenteen, työssäkäynnin ja muuttoliikkeen välityksellä.

Metropolimaakunta jaetaan toimintaympäristöanalyysissä neljään osa-alueeseen: pääkaupunkiseutu, Helsingin seudun kehysalue, läntinen Uusimaa ja itäinen Uusi-maa.

Aluetalous, kilpailukyky ja yritystoiminta

Maakunnan **taloudellinen aktiivisuus** liittyy moniin suurkaupunkialueille omi-naisiin tekijöihin. Alue on kansallinen ja kansainvälinen liikenne- ja kommunikaatiokeskus. Se on myös itsessään suuri kulutus- ja työmarkkina-alue sekä osaamis-keskittymä.

Bruttokansantuote asukasta kohti on kolmanneksen korkeampi kuin koko Suomessa ja puolet korkeampi kuin 27 EU-maassa keskimäärin (v. 2007). Metropolimaakunnassa on yrityksiä ja niiden henkilöstöä suhteessa väkilukuun huomattavasti enemmän kuin muualla maassa.

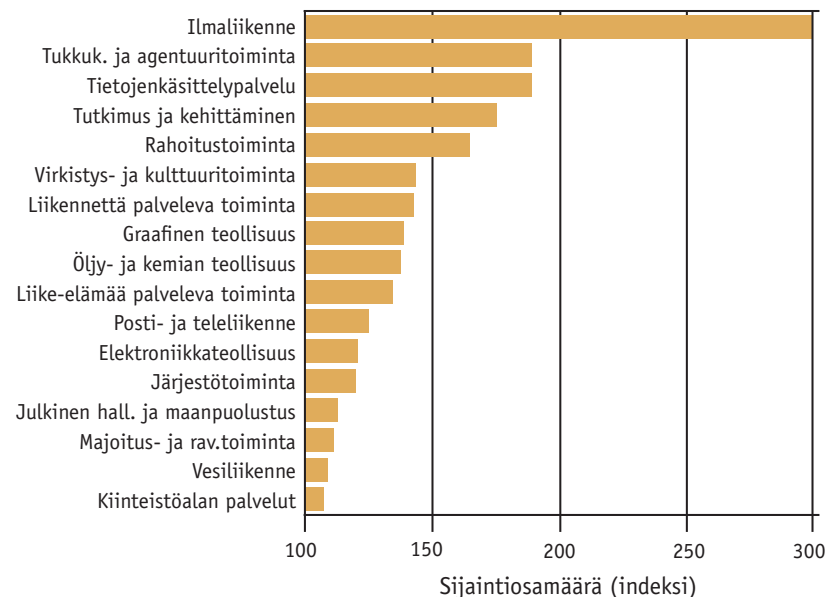
Elinkeinorakenne on palveluvaltainen. Vahvimmat erikoistumisalat ovat tukkukauppa ja logistiikka, kansainvälinen henkilöliikenne, informaation tuotanto ja välitys, erikoistuneet palvelualat, korkean teknologian teollisuus ja palvelut, öljy- ja kemian teollisuus (erityisesti Itä-Uudellamaalla), tutkimus, kehittäminen ja korkea koulutus sekä toiminnot, jotka liittyvät rooliin maan hallinto- ja päätöksentekokeskuksena. Metropolimaakunnan osa-alueiden välillä on suuria eroja elinkeinotoimin-nan erikoistumisessa.

Työpaikkaomavaraisuus (%) ja yritystoiminnan erityispiirteitä metropolimaakunnan alueilla:

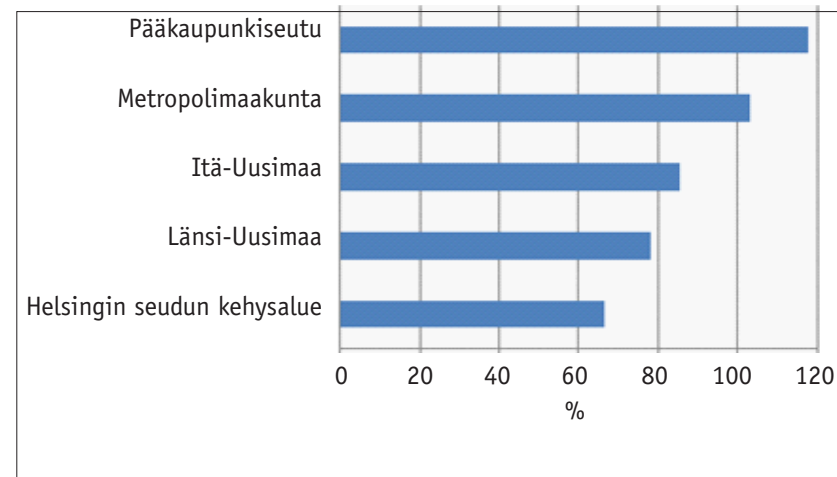
- **pääkaupunkiseutu (120 %)**
 - n. 80 % metropolimaakunnan työpaikoista
 - erikoistuneiden palvelualojen keskittymä
 - logistiikan ja kommunikaatioteknologian keskittymä
- **Helsingin seudun kehysalue (67 %)**
 - asumisalue
 - metalli- ja rakennusaineteollisuus
 - logistiikka ja varastointi
- **Länsi-Uusimaa (80 %)**
 - suurimpia keskittymiä Lohja, Raasepori ja Karkkila
 - monipuolinen teollisuus (metalli-, rakennusaine-, puutuote-, paperi- ja kemianteollisuus)
 - logistiikka – Hangon satama
 - alkutuotannolla vahva rooli
- **Itä-Uusimaa (85 %)**
 - suurin keskittymä Porvoo, Loviisalla vahva rooli
 - öljy – kemia – energia, merkittävä kansallisesti ja kansainvälisesti
 - monipuolinen pk-teollisuus
 - alkutuotannolla vahva rooli

Metropolimaakunnan erikoistumisalojen kysyntä tulee pääosin muualta Suomesta ja yhä enemmän myös naapurimaista, joten näiden alueiden talouskehitys ja suhdanvaihtelut ovat riippuvuussuhteessa keskenään. Metropolimaakunnan tuotannon ja työllisyyden kasvu arvioidaan nopeammaksi kuin koko Suomessa tai koko EU:ssa kasvun päästessä laman jälkeen vauhtiin arviolta vuodesta 2011 alkaen (Cambridge Econometrics 2009). Lähitulevaisuuteen liittyy suuria epävarmuustekijöitä, mm. maakunnan talouden vahva riippuvuus muutamasta avainalasta, erityisesti tietoliikennetuotteiden valmistuksesta, joka on maakunnan vahvin globaali klusteri.

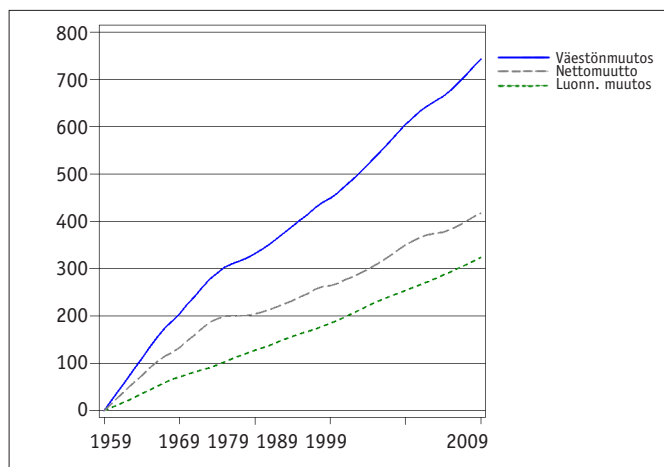
Ennakoivan toiminnan, esimerkiksi osaamistarpeiden ennakoinnin, merkitys kasvaa entisestään. Alueellisessa ennakoinnissa on aloitettu aiempaa systemaattisempi yhteistyö Uudellamaalla liittojen (pitkän ja keskipitkän välin ennakointi) sekä ELY:n (lyhyen välin ennakointi) kesken.

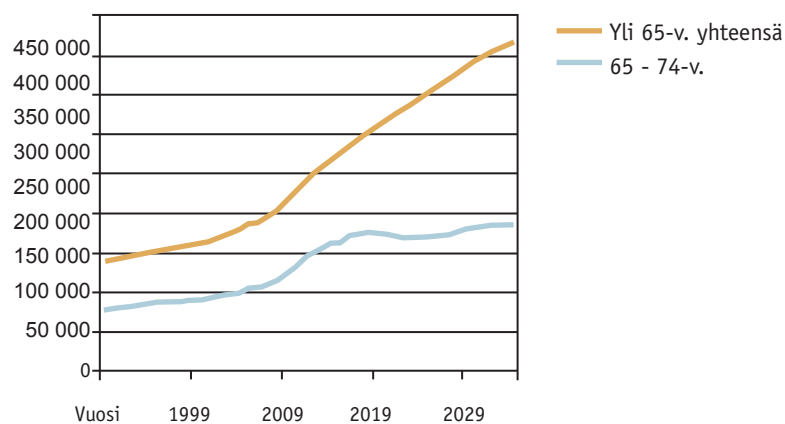
Metropolimaakunnan vahvimmat erikoistumisalat (työpaikkojen sijaintiosamäärät, indeksi, koko maa=100)

Työpaikkaomavaraisuus metropolimaakunnan osa-alueissa 2007

Väestönmuutos (kumulatiivinen) metropolimaakunnassa vuodesta 1959 vuoteen 2009.

Eläkeikäisten (yli 65-vuotiaat ja heistä 65-74-vuotiaat) määrä metropolimaakunnassa 1990-2009 ja ennuste vuoteen 2035.

Väestökehitys ja väestörakenne

Metropolimaakunnan väestömäärä on kasvanut voimakkaasti jo vuosikymmenien ajan ja kasvu on jatkunut 2000-luvulla. Alueen asukasluku on kasvanut 742 000 henkeä viimeisen 50 vuoden aikana. Pitkän ajan kasvusta yli puolet on aiheutunut muuttovoitosta ja vajaa puolet luonnollisesta kasvusta. Muuttovoitto 2000-luvulla on perustunut suurimmaksi osaksi maahanmuuttoon.

Kaikkien osa-alueiden väestömäärä on kasvanut 2000-luvun jälkipuolella huomattavasti enemmän kuin koko maassa. Vaikka maakunnan joidenkin yksittäisten kuntien väestökehitys on ollut negatiivista, kokonaisuutena kehitys on ollut melko yhtenäistä.

	2000	2005	2010	2015	2020
Befolkning 31.12. (personer)	1 394 199	1 452 083	1 535 000	1 610 000	1 683 000
Arbetskraft (personer)	752 997	772 888	798 000	817 000	858 000
Arbetsplatser	721 592	742 410	776 000	808 000	834 000
Arbetsplatssjälvförsörjning (%)	103,6	104,1	103,8	103,8	103,7
Arbetslöshetsgrad (%)	7,6	7,9	6,4	4,8	4,2
Sysselsättning (sysselsatta % 15-64 år)	71,4	70,3	70,4	72,8	73,9

Befolkningen och sysselsättningen i Nyland.

Ikärakenne poikkeaa monessa suhteessa koko maasta. Pääkaupunkiseutu on nuorten aikuisten keskittymä. Kehyskunnissa lasten osuus väestöstä on korkeampi kuin muilla alueilla. Läntinen ja itäinen Uusimaa ovat myös lapsiperheiden alueita, ja niissä eläkeikäisten osuus on samalla tasolla kuin koko maassa.

Vieraskielinen väestö on Suomessa keskittynyt metropolimaakuntaan. Yli puolet muista kuin suomen- ja ruotsinkielisistä asuu alueella. Vieraskielisten väestöosuus (7 %) on kolminkertainen muuhun Suomeen verrattuna. Pääkaupunkiseudulla osuus on 9 % ja maakunnan muilla osa-alueilla vajaa 3 %. Metropolimaakunnassa **ruotsinkielisyydellä** on vahva asema: itäisellä Uudellamaalla kolmannes ja läntisellä Uudellamaalla neljännes väestöstä on ruotsinkielisiä, ja myös pääkaupunkiseudulla osuus on korkeampi kuin koko maassa.

Maahanmuuttajat ovat erittäin heterogeeninen ryhmä paitsi äidinkielen, myös maassa asumisen keston, suomen tai ruotsin kielen taidon, työmarkkina-aseman, kulttuuritaustan, uskonnon, iän, koulutustason sekä maahanmuuton alkuperäisen syyn suhteen. Vaikka pääkaupunkiseutu on maakunnan ja koko maan ylivoimaisesti suurin maahanmuuttajataustaisen väestön keskittymä, myös Helsingin seudun kehysalueella sekä läntisellä ja itäisellä Uudellamaalla suhteellinen kasvu on likimäärin yhtä nopeaa.

Asuminen

Asuntomarkkinoilla on **suuria alueellisia eroja**. Pääkaupunkiseutu on kaupunkimainen, tiiviisti rakennettu ja kerrostalovaltainen alue, jossa on suuria sisäisiä eroja sekä yhdyskuntarakenteessa että väestön sosiaalisessa rakenteessa. Asuntotuotannon tarjonnan ongelmat ovat painottuneet maakunnassa pääkaupunkiseudulle. Helsingin seudun kehysalue sekä läntinen ja itäinen Uusimaa ovat pientalovaltaisia alueita, joissa kaupunkitaajamat, maalaiskuntien taajamat ja kylät sekä haja-alueet muodostavat laajalle alueelle levittäytyvän asuinalueiden verkoston. Ongelmana monilla alueilla on toimivan palveluverkoston ylläpitäminen sekä henkilöautoriippuvuus työmatka- ja asiointiliikenteessä.

Työvoiman saatavuudelle seudun asuntotarjonta, sen määrä, laatu ja hintataso ovat avainkysymyksiä. Asumisen korkea hinta haittaa erityisesti työvoiman saatavuutta pääkaupunkiseudun palvelutyöpaikkoihin. Perheasuntojen hinta ja suoranaisten puute ajaa perheet sivuun työpaikkakeskittymistä ja hajottaa yhdyskuntarakennetta.

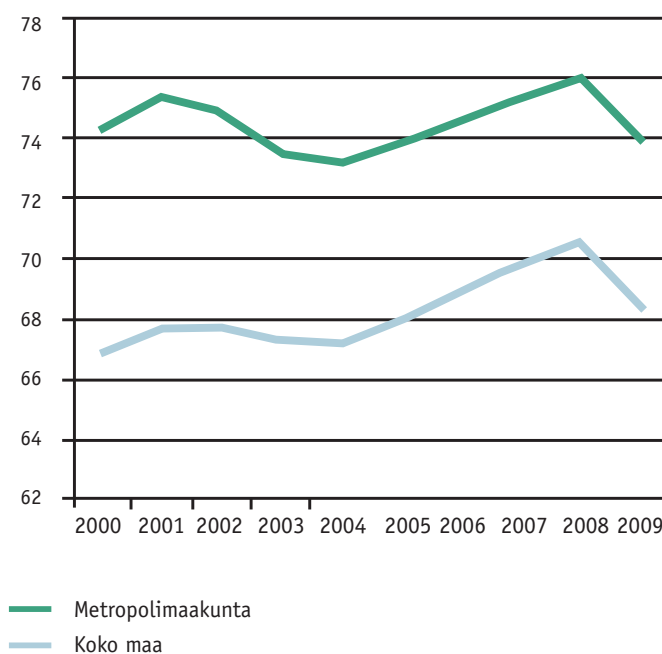
Työ ja osaaminen

Työllisyysaste on korkeampi ja työttömyysaste alempi kuin koko Suomessa tai EU:ssa. Maakunnan osa-alueiden väliset erot työllisyysasteessa ovat varsin pienet.

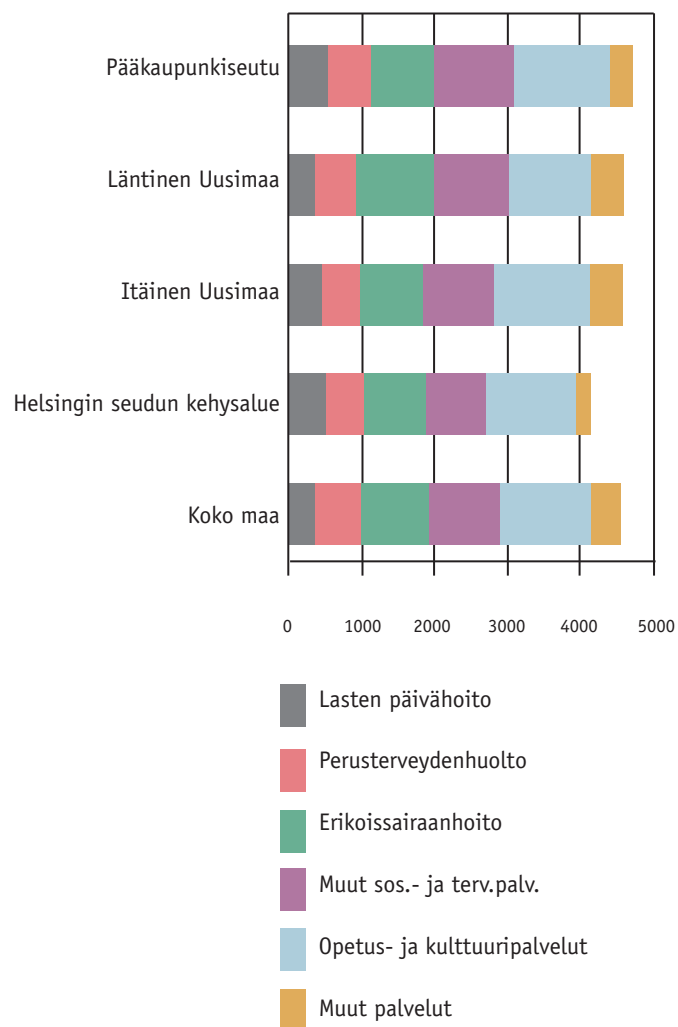
Metropolimaakunnan aikuisväestön koulutustaso on korkea muuhun maahan verrattuna. Pääkaupunkiseudulla ja myös Helsingin seudun kehysalueella korkeakoulututkinnon suorittaneiden osuus on merkittävästi korkeampi kuin koko maassa. Läntisellä ja itäisellä Uudellamaalla osuus on samalla tasolla kuin koko maassa. Koulutuksen suhteen väestö on kuitenkin voimakkaasti jakautunut. Ilman peruskoulun jälkeistä tutkintoa on maakunnassa kolmannes aikuisista, ja läntisellä ja itäisellä

Uudellamaalla vielä suurempi osuus. Maahanmuuttajien keskuudessa koulutusta vaille olevien osuus on erityisen korkea. Nuorista (17–24-vuotiaat) maakunnassa jää noin 15 % kokonaan koulutuksen ulkopuolelle, osuus on korkeampi kuin koko maassa. Tällä ilmiöllä on selvä yhteys nuorten syrjäytymiseen työelämästä.

Työvoiman eläkkeelle siirtymisen korvaaminen edellyttää suuren määrän uutta työvoimaa työmarkkinoille. Työmarkkinoiden kysynnän ja tarjonnan kohtaamisessa avainkysymys on koulutuksen kohdentuminen oikeille koulutustasoille ja niille aloille, joilla työvoimaa tarvitaan tulevaisuudessa.

Työllisyysaste (työllisten osuus työikäisistä, %) metropolimaakunnassa ja koko maassa v. 2000–2009 (lähde: Tilastokeskus, työvoimatutkimus).

Kunnallistalouden nettokustannukset (eur/asukas) palveluittain metropolimaakunnan osa-alueilla vuonna 2008.

Palvelut

Toimivat hyvinvointipalvelut (sosiaali-, terveys- ja sivistyspalvelut), kulttuuripalvelut sekä kaupalliset palvelut ovat keskeisiä alueellisia vetovoimatekijöitä. **Hyvinvointipalveluiden** suurin haaste on toimivien palveluverkkojen turvaaminen tulevaisuudessa. Lisäksi maahanmuuttajien määrän ja väestöosuuden kasvu painottaa kieleen ja kulttuuritaustaan perustuvia palveluita, joita ei monissa kunnissa ole aikaisemmin ollut edes tarjolla. Palveluiden kehittämisen ongelmat ovat yhteisiä metropolialueen eri osa-alueilla ja kunnissa, vaikka painotuksissa ja muutosten ajoittumisessa voi olla eroja.

Liikenne ja saavutettavuus

Saavutettavuus on alueellisen kilpailukyvyyn ja vetovoiman yksi avaintekijä. Saavutettavuudella (henkilö- ja tavaraliikenne, tietoliikenneyhteydet) on keskeinen merkitys paikallisesti, valtakunnallisesti sekä kansainvälisesti naapurimaiden välillä ja maailmanlaajuisesti. Metropolimaakunta on kansallinen ja kansainvälinen logistiikka- ja kommunikaatiokeskus Euroopan reuna-alueella. Tästä syystä saavutettavuudella on täällä erityisen suuri merkitys. Metropolialueen **sisäinen saavutettavuus** perustuu toimiviin raideliikenne- ja maantieväyliin sekä tehokkaaseen joukkoliikenteeseen.

Ympäristö sekä alue- ja yhdyskuntarakenne

Uudenmaan luonto on erittäin monimuotoista. Taajamavaltaisuuden ja kasvun vuoksi ympäristön kuormitus on voimakasta ja maankäytön muutokset nopeita. **Laadukas elinympäristö ja toimiva alue- ja yhdyskuntarakenne** ovat sekä asukkaiden hyvinvoinnin tärkeitä osatekijöitä että alueellisia veto-voima- ja kilpailutekijöitä. Eheä alue- ja yhdyskuntarakenne on perusedellytys ilmastonmuutoksen rajoittamistavoitteiden saavuttamiselle ja kestäväälle taloudelliselle kehitykselle. Korkealaatuinen rakennettu kulttuuriympäristö edistää tutkimusten mukaan juurtumista ja sitoutumista, lisää hyvinvointia ja vetovoimatekijänä luo edellytyksiä elinkeinojen, kuten matkailun kehittämiseen.

Keskeisiä muutosilmiöitä

Ajankohtaisia ja tärkeitä, ns. läpäiseviä muutosilmiöitä, ovat:

Taloudellinen rakennemuutos:

paljon epävarmuustekijöitä; luo mahdollisuuksia uudelle liiketoiminnalle.

Ilmastonmuutos:

hillitsemistöimenpiteisiin Suomi sitoutunut osana EU:ta; johtaa suuriin muutoksiin energiatuotannossa, monien alojen tuotantoteknologiassa, kulutuksessa, asumisessa ja liikkumisessa; ympäristötietoisuus kasvaa; luo mahdollisuuksia uudelle yritystoiminnalle.

Internet:

informaatioteknologia ja yhteiskunnan digitalisoituminen; muuttaa voimakkaasti kommunikaatiota ja palveluiden tuotantoa ja jakelua; mahdollistaa palveluiden uudistamisen (vrt. pankkisektori); luo uusia liiketoimintamuotoja.

Ikääntyminen:

vaikuttaa voimakkaasti työhön ja osaamiseen, asumiseen, palveluihin ja yhdyskuntarakenteeseen sekä liikkumiseen ja liikennejärjestelmään; tarjoaa positiivisia mahdollisuuksia työelämän, asumisen, palveluiden ja yhdyskuntarakenteen uudistamiselle.

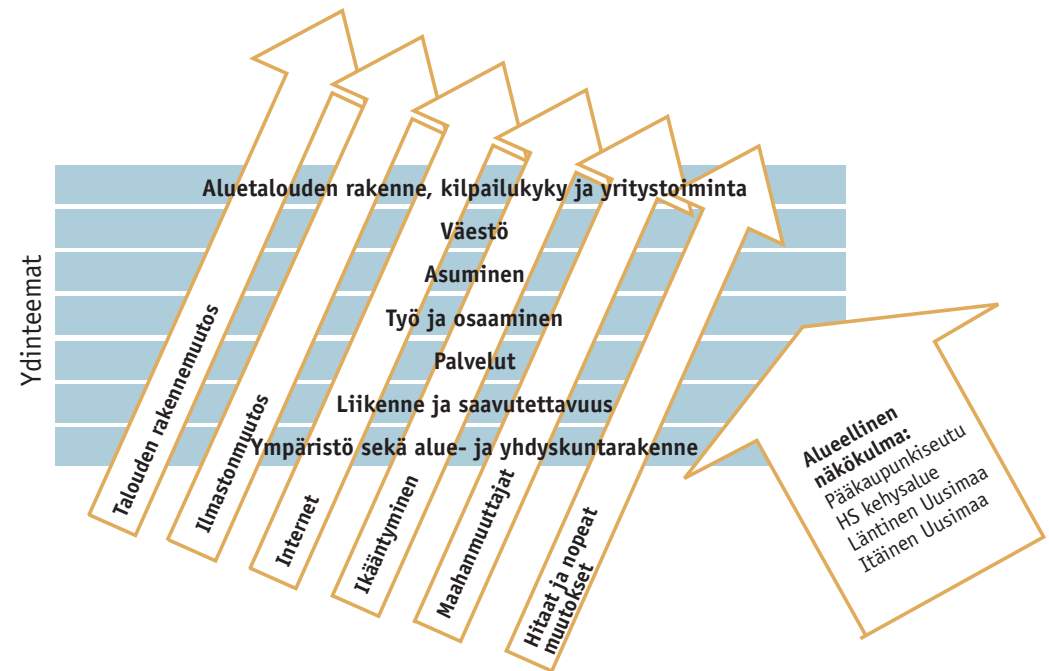
Maahanmuutto:

vieraskielisen väestön määrä kasvaa, vaikuttaa työikäisen väestön kehitykseen; uhkana on, että työmarkkina-asema pysyy edelleen heikkona.

Hitaat ja nopeat muutokset:

Jos vuosien kuluessa tapahtuvia hitaita muutosprosesseja pystytään ennakoimaan oikein, niihin osataan myös varautua. Osa muutoksista on nopeita ja yllätyksellisiä, niihin reagoiminen järkevästi suunnatuilla ja oikein mitoitetuilla toimenpiteillä on erittäin vaikeaa ja asettaa suuria haasteita alueelliselle ohjelmatyölle ja muulle kehittämistyölle. Muutosilmiöiden lisäksi on varauduttava kehitykseen vaikuttaviin väestön elämäntapojen ja arvostusten muutoksiin.

Nykytilakuvauksen ja muutosilmiöiden pohjalta maakuntaohjelmassa esitetään koko Uudenmaan kehittämistavoitteet ja toimenpiteet lähtökohtana alueellinen vaikuttavuus.

Läpäisevät muutosilmiöt

Toimintaympäristöanalyysin ydinteemat ja läpäisevät muutosilmiöt.

Kehittämisstrategiat ja linjaukset (ohjelman strategiaperusta)

Koko Uudenmaan maakuntaohjelman keskeisenä lähtökohtana ovat maakuntavaltuustojen hyväksymät Uudenmaan ja Itä-Uudenmaan pitkän aikavälin strategiset maakuntasuunnitelmat sekä niistä ohjelmakaudelle johdetut yhteiset linjaukset sekä Uudenmaan liiton strategia 2012:n mukaiset kehittämisen päämäärät.

Lisäksi lähtökohtina ovat olleet Uudenmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen (ELY) ja aluehallintoviraston (AVI) strategisten tulossopimusten painopisteet, Uuttamaata ja Itä-Uuttamaata koskevat ohjelmat ja strategiat sekä valtakunnalliset ja EU:n strategiat.

Valmisteluun on keskeisesti vaikuttanut myös ajankohtainen koko Uudenmaan kattava maakuntakaavatyö ja siihen liittyvät rakennemallit.

Uudenmaan maakuntasuunnitelman 2033 visio ja strategiset tavoitteet

Uudenmaan maakuntasuunnitelman visio on:

”Uusimaa on kansainvälinen hyvinvoivien ihmisten vetovoimainen metropolialue.”

1. Uudenmaan ja sen osien roolit on tunnustettu. Maakunnan eri osien erilaisia vahvuuksia hyödynnetään ja siten luodaan edellytykset koko maakunnan väestön hyvälle elämälle.
2. Turvataan edellytykset väestön hyvinvointi- ja koulutuspalvelujen tuottamiselle koko maakunnassa.
3. Uusimaa houkuttelee investoijia ja yrityksiä.
4. Uusimaa on Itämeren piirin merkittävin innovaatiokeskittymä.
5. Uudenmaan yhdyskuntarakenne on toimiva ja tehokas, energian käyttöä ja liikkumistarvetta vähentävä sekä hyvinvointia edistävä.
6. Uusimaa on Suomen ensimmäinen hiilineutraali maakunta ja ilmastonmuutokseen sopeutumisen edelläkävijä.

Itä-Uudenmaan maakuntasuunnitelman 2040 kehittämisvisio ja strategiset tavoitteet

Itä-Uudenmaan kehittämisvisio on:

”Itä-Uusimaa on ympäristöltään ja kulttuuriltaan ainutlaatuinen, energinen ja uudistuva rannikkoalue, jossa on asukkaalle hyvän elämän edellytykset.”

1. Omien vahvuuksien hyödyntäminen kasvavalla metropolialueella.
2. Yhteistyön ja verkostojen kehittäminen ja hyödyntäminen alueellisesti, kansallisesti ja kansainvälisesti, keskeisinä suuntina pääkaupunkiseutu ja Etelä-Suomi, Itämeren alue, erityisesti Viro ja Pietari, Pohjoismaat.
3. Osaamisen vahvistaminen, energiainnovaatiot.
4. Uusien asioiden ja toimintatapojen kehittäminen, palveluinnovaatiot ja sosiaaliset innovaatiot.
5. Itä-Uudenmaan kehittäminen ekoseuduksi, nykyistä vähähiilisempi liikenne ja asuminen sekä ympäristön vaaliminen.
6. HELI -radan ja sen kehitysvyöhykettä tukevan aluerakenteen määrätietoinen kehittäminen.

Koko Uudenmaan strategiset tavoitteet

Uudenmaan ja Itä-Uudenmaan pitkän aikavälin linjaukset täydentävät toisiaan ja muodostavat näin ollen hyvän lähtökohdan koko Uudenmaan maakuntaohjelman laatukselle.

Tavoitteet ja toimenpiteet vuosille 2011–2014 toimintalinjoittain (TL)

Pitkän aikavälin strategisten tavoitteiden ja toimintaympäristön nykytila-analyysin pohjalta on ohjelman valmistelussa valittu neljä toimintalinjaa (TL):

- TL 1 Uudistuvan alueen yhteistyö ja alueiden roolit
- TL 2 Metropolimaakunnan kilpailuetu
- TL 3 Asukkaiden hyvinvointi ja palveluiden edellytykset
- TL 4 Alue- ja yhdyskuntarakenne ja ympäristö

TL 1 Uudistuvan alueen yhteistyö ja alueiden roolit

Päämääränä on kasvavan metropolimaakunnan eri osien vahvuuksiin perustuva tuloksellinen yhteistyö.

Alueellista kehittämistä on tarve tarkastella uudessa tilanteessa yhdessä kuntien kanssa, jotta löydetään toimivat yhteistyömuodot. Eri toiminnoissa yhteistyörakenteet vaihtelevat. Tiettyjä kehittämisasioita on tarpeen tarkastella myös maakuntaa laajemmalla alueella.

Tavoite 1.1 Metropolimaakunnan nykyiset yhteistyörakenteet – tavoitteena verkostomainen yhteistyö

Uudenmaan toiminnallisia yhteistyöalueita (nykyiset koheesio- ja kilpailukykyohjelma-alueet eli KOKO -alueet) ovat:

- Pääkaupunkiseutu (Helsinki, Espoo, Vantaa, Kauniainen, Kirkkonummi)
- Kuuma-seutu (Järvenpää, Kerava, Nurmijärvi, Tuusula, Mäntsälä, Pornainen)
- Länsi-Uusimaa (Lohja, Karkkila, Nummi-Pusula, Karjalohja, Raasepori, Hanko, Siuntio, Inkoo) (Vihti osallistuu yhteistyöhön)
- Hyvinkää-Riihimäen talousalue (Hyvinkää, Riihimäki, Hausjärvi, Loppi)

Itä-Uusimaa on toiminnallinen yhteistyöalue (KOKO-alue) ja koostuu Porvoon ja Loviisan seuduista:

- Porvoon seutu (Porvoo, Askola, Myrskylä, Pukkila, Sipoo) (Sipoo mukana Kuuma-seudun ohjelmatyössä)
- Loviisan seutu (Loviisa, Lapinjärvi)

Alueen laajentumisen myötä pääkaupunkiseudusta ja erisuuruista kaupunkiseuduista sekä maaseutu- ja saaristoalueista koostuva metropolimaakunta on monipuol-

linen. Verkostomaisella yhteistyöllä tavoitellaan sekä kaupunkiseutujen keskinäistä että niitä ympäröivien alueiden kehittämistä kunkin alueen vahvuuksien pohjalta ja toimintoja verkottamalla.

Kuntayhteistyö ja -verkostot ovat muutostilassa. Meneillään on useita Uudenmaan kuntarakennetta ja -yhteistyötä selvittäviä hankkeita.

- Tämä osa tarkentuu lausuntokierroksen jälkeen.

Koko Uudenmaan maakunta muodostaa yhteistoiminta-alueen Kanta-Hämeen ja Päijät-Hämeen kanssa. Valmisteluvaiheen keskeisiä yhteistyökysymyksiä ovat mm. liikennejärjestelmän kehittäminen, laajan metropolialueen kilpailuedun hyödyntäminen, osaamiskeskusohjelman toteuttaminen, tietoliikenteen palvelutason parantaminen, luonnonvarojen kestävä käyttö sekä EU:n Itämeri-strategian yhteinen toteuttaminen.

- Ohjelmassa em. asioista esitettävät yhteiset linjaukset tarkentuvat valmistelutyön kuluessa.

Tavoite 1.2 Aluekehittämiseen uusia toimintamalleja

Laajentuneen metropolialueen kehittäminen edellyttää monipuolista yhteistyötä ja osittain uudenlaista strategista kumppanuutta ja uudenlaisia foorumeita. Tarvitaan toimintatapojen kehittämistä, palveluinnovaatiota ja sosiaalisia innovaatioita.

Ohjelman toteuttamisessa pilotoidaan ja otetaan käyttöön uusia työtapoja. Jäsenkunnat, päätöksentekijät, korkeakoulut, kansalaiset ja muut yhteiskunnan toimijat kootaan teemaseminaareihin ja substanssityöpajoihin ja/tai käytetään sosiaalisen median keinoja uudenlaisten ratkaisujen ja kumppanuuksien löytämiseksi. Keinoja ja työtapoja on ideoitu laajemmin Uudenmaan liiton strategian toinen aalto -prosessissa ja kuvattu strategian jalkauttamisen Roadmap 2010–2012 -raportissa.

TL 2 Metropolimaakunnan kilpailuetu

Toimintalinjassa päämääränä on parantaa edellytyksiä menestykselliselle yritystoiminnalle kasvavan metropolimaakunnan eri osien vahvuuksia hyödyntämällä, edistää alueiden tuloksellista yhteistyötä ja luoda edellytyksiä uusille kasvualueille, yhtenä keskeisenä mm. metropolialueen aiesopimuksen toteuttaminen. Tärkeää tässä työssä on elinkeinoelämän rakenteiden tunnistaminen ja alueellinen edunvalvonta.

Uudenmaan kilpakumppaneita ovat muut metropolialueet. Metropolialueet kilpailevat erityisesti hyvistä yrityksistä sekä korkean tuottavuuden ja korkean tulotason työpaikoista. Uusimaa ei tähän asti ole ollut riittävän vetovoimainen kansainvälisille investoinneille. Luovat alat ja kulttuuri on sitoutettava osaksi maakunnan kehittämistä ja elinkeinopolitiikkaa. Kulttuuriin ja luovaan osaamiseen perustuva yritystoiminta vahvistaa alueen elinkeinorakennetta ja työllisyyttä.

Tavoite 2.1 Logistisilla toimenpiteillä ja uudistuvilla energiaratkaisuilla hyvät elinkeinoelämän toimintaedellytykset

Kansallisen ja kansainvälisen logistiikka- ja kommunikaatiokeskuksen aseman säilyttämiseksi Euroopan reuna-alueilla on varmistettava alueen sisäinen ja ulkoinen saavutettavuus ja turvattu toimiva tietoliikenneteknologia.

Aluesuunnitteluratkaisuissa on huomioitava poikittaisliikenteen kasvava tarve. Liikenteen suunnittelussa otetaan huomioon entistä voimakkaammin ympäristövaikutukset.

Uusimaa profiloituu energiateknologian ykkösalueena. Uuden teknologian kehittämisen ja tuotteistamisen lisäksi tulee tehostaa jo olemassa olevan teknologian käyttöä.

Tuloksena on syntynyt laaja-alainen yhteisymmärrys alue- ja yhdyskuntarakennetarkeuksista, jossa on huomioitu myös elinkeinoelämän tarpeet.

Toimenpiteet

- Alue- ja yhdyskuntarakenne- sekä liikennetarkeuksilla parannetaan elinkeinoelämän ja yritysten toimintaedellytyksiä (yhteys kohdan 4.3 kanssa).
- Rataverkkoa kehitetään hyödyntämään Pietarin talousalueen ja Venäjän markkinoiden kasvua.

- Informaatioteknologian soveltamishankkeita, kuten Laajakaista 2015 -hankkeen toteuttamista, tuetaan.
- Ympäristö- ja energiateknologian monipuolista ratkaisujen kehittämistä tuetaan.
- Edunvalvonnalla vaikutetaan siihen, että valtio kohdistaa varoja Uudellemaalle energiatuotannon lisäämiseksi ja monipuolistamiseksi sekä kestäviin tavarankuljetusratkaisuihin.

Tavoite 2.2 Elinkeinopalvelut vahvistamaan yritysmönteisyyttä ja lisäämään yritysten sijoittumishalukkuutta

Uudellemaalle myönnetty tunnustus EU:n yrittäjyysalue European Entrepreneurial Region 2012 (EER) antaa mahdollisuuksia uusille kohderyhmille. Tunnustus edellyttää uusia tapoja yrittäjyyden edistämiseksi ja kannustaa uusiin toimintatapoihin julkisella sektorilla.

World Design Capital 2012 (WDC) -teemavuosi avaa uusia mahdollisuuksia luovan alan yritystoiminnalle. Muotoiluajattelu sisällytetään laajasti elinkeinojen kehittämiseen.

Uudellamaalla pk-yritysten ja erityisesti palvelualan yritysten merkitys on muuta maata huomattavasti suurempi. Seudullisilla ja alueellisilla yrityspalveluilla tulee turvata yritysten kasvua ja uusien yritysten perustamista. Nykyiset hyvin toimivat yrityshautomot tulee vakiinnuttaa palvelumuodoksi, jolla on pysyvä rahoitus.

Elinkeinopalveluja kohdennetaan kestävä kehityksen mukaisia ratkaisuja tuottavien yritysten tarpeisiin.

Maahanmuuttajat tarjoavat uusien yritysten perustamisessa ja työvoimana merkittävän voimavaran, jota ei ole riittävästi hyödynnetty.

Elinkeinopalveluja vahvistettaessa hyödynnetään olemassa olevia rakenteita ja toimintamalleja, kuten Greater Helsinki Promotion, Invest in Finland, Finnpro, ulkomaantoimistot, verkostot ja ystävyyskunnat, ja yhteistyötä tehostetaan.

Toimenpiteiden tuloksena uusien yritysten lukumäärä on kasvussa. Uudenmaan työllisyysaste kasvaa. Erityisesti nuorten yrittäjyysmönteisyys on parantunut. Uudenmaan houkuttelevuus sijoituspaikkana niin yrityksille kuin kansainvälisille osaajille on lisääntynyt.

Toimenpiteet

- Seudullisia yrityspalvelutoiminnan edellytyksiä parannetaan.
- Hautomotoiminnan jatkuvuus ja pysyvä rahoitusperusta turvataan.
- Yritysten sijoittumista helpottavia palveluja ("Soft landing") lisätään.
- Maahanmuuttajataustaisille yrityksille suunnattuja palveluja parannetaan.
- Kasvuyrittäjyyttä tuetaan.
- Luonto- ja maaseutuyrittäjyyttä tuetaan.
- Yrittäjyysmyönteisyyttä vahvistavia toimenpiteitä nuorten keskuudessa tuetaan.
- Neuvontaa erilaisista yrityksille kohdennetuista rahoitusmahdollisuuksista lisätään.
- Luodaan EER 2012 -hankekokonaisuus.
- WDC 2012 -teemavuoden tapahtumia hyödynnetään monipuolisesti alueen kansainvälisen houkuttelevuuden lisäämiseksi.
- Maassa olevien kansainvälisten osaajien integrointia yrityksiin ja julkisiin organisaatioihin parannetaan.

Tavoite 2.3 Osaaminen vahvistamaan kilpailukykyä

Osaaminen luo uutta ja vahvistaa olemassa olevaa yrittäjyyttä. Sen vahvistamiseksi on tarpeen lisätä koulutuspaikkoja sekä nuorisoasteella että aikuiskoulutuksessa. Uudellamaalla nuorisoasteen koulutukseen hakeutuu runsaasti aikuisia (30 %), toista tai kolmatta tutkintoa suorittavia sekä toisista maakunnista tulevia nuoria. Onnistuneella ennakkoinnilla koulutusta pystytään kohdentamaan tarkoituksenmukaisesti.

Uusilla osaamisaloilla on moninaiset mahdollisuudet synnyttää uutta ja vahvistaa olemassa olevaa yrittäjyyttä. Liiketoimintaosaaminen tarjoaa nouseville aloille, kulttuuri ja luovat alat, menestymisen perustan. Tarvitaan uusia käytännönläheisiä malleja yrittäjyysasenteen juurruttamiseksi nuoriin ja uuden tiedon siirtämiseen koulutuksesta yrittäjille.

Toimenpiteet

- Koulutuspaikkojen määrää lisätään vastaamaan tarvetta (edunvalvonnalla vaikutetaan). Ennakkoinnilla vaikutetaan siihen, että ne vastaavat nykyistä paremmin elinkeinoelämän tarpeisiin (ks. yhteys kohdan 3.3 kanssa).

- Lisätään oppisopimuskoulutusta (edunvalvonnalla vaikutetaan).
- Etsitään nykyisten osaamisalojen välisiä uusia osaamisaloja kartoittamalla laitokset, joilla on erityisosaamista, ja niiden mahdollisuudet kytkeytyä osaamiskeskustoimintaan.
- Yrittäjyyden lisäämiseksi hyödynnetään yrittäjyyskasvatuksen YES-verkostoa.
- Luovien alojen liiketoimintaosaamista vahvistetaan käynnistämällä yrittäjyyspainotteista koulutusta. Tiivistetään ELY:n, maakunnan liiton ja alueellisen taidetoimikunnan yhteistyötä.
- Rakennetaan toisen asteen ammatillisten oppilaitosten ja ammattikorkeakoulujen yhteinen yrityspalvelumalli, jossa uutta tietoa voidaan hyödyntää perinteisessä yritystoiminnassa.

Tavoite 2.4 Asiakastarpeista lähtevä avoin innovaatioympäristö

Avoin innovaatioympäristö on toimintaympäristö, jonne on keskittynyt monialaista osaamista, kasvuhakuisia yrityksiä sekä kansainvälisesti verkottuneita tutkimus-, koulutus- ja kehittämisorganisaatioita. Strategisilla kumppanuuksilla mm. korkeakoulujen ja yliopistojen kanssa edistetään uusien innovaatioympäristöjen syntyä. Tarvitaan avoimien innovaatioympäristöjen ja -prosessien kehittymistä ja verkostoitumista (innovatiiviset julkiset hankinnat -prosessi).

Osaamiskeskusohjelma tulee kytkeä aiempaa tiiviimmin alueen yritystoimintaan.

Laajentuneen alueen myötä huomio kohdennetaan erityisesti energia- ja ympäristöalan innovaatioihin, kuten energiatehokkuutta lisääviin uusiin teknologisiin ratkaisuihin, toimintamalleihin ja liiketoimintaratkaisuihin.

Toimenpiteet

- Osaamiskeskustoiminta hyödynnetään nykyistä aktiivisemmin maakunnan eri alueiden elinkeinoelämän kehittämisessä.
- Avointen innovaatioympäristöjen kehittymistä ja verkostoitumista tuetaan.
- Palveluinnovaatioita kehitetään käyttäjälähtöiset innovaatioympäristöt -konseptia soveltaen.
- Palvelujen kehittämistä vientituotteiksi tuetaan.
- Tietoisuutta innovatiiviset julkiset hankinnat -prosessin ratkaisuihin ja toimintamalleista lisätään, hyödyntämistä kannustetaan ja sillä luodaan mahdollisuuksia uusille markkinoille.

TL 3 Asukkaiden hyvinvointi ja palveluiden edellytykset

Toimintalinjassa keskeisenä päämääränä on edellytysten luominen asukkaiden hyvinvoinnille, terveyden edistämiseksi sekä palveluverkon ja arjen toimivuudelle.

Uudellamaalla on toimivat peruspalvelut ja kulttuuripalveluiden tarjonta on runsasta. Vaikka palveluiden tarve väestön ikääntymisen myötä kasvaa, palveluiden kysynnän muutokseen on osattava varautua. Julkisen, yksityisen ja kolmannen sektorin työnjakoon on löydettävä tasapaino. Hyvinvoivien uusmaalaisten terveyttä uhkaavat uudet elämäntapasairaudet, joiden ehkäisyyn on puututtava.

Paitsi väestön ikääntymiseen ja kiristyneeseen kuntatalouteen haasteet liittyvät myös maahanmuuttajien kotoutumiseen ja nuorten työllistymiseen ja syrjäytymisen ehkäisyyn.

Metropolialueen erityispiirre ovat työssäkäyvien aikuisten ajallisesti pitkät työmatkat. Tämä vaikuttaa perheiden ja lasten ajankäyttöön ja hyvinvointiin mm. pidentämällä pienten lasten päivähoidossa oloa ja lisäämällä koululaisten yksinoloa sekä vähentämällä perheiden yhteistä aikaa.

Tavoite 3.1 Hyvinvointi- ja kulttuuripalvelujen turvaaminen ja kehittäminen

Kunnilla on palvelujen järjestämisvastuu ja vahva rooli myös palvelutuottajana. Hyvinvointipalveluiden rakenteiden, toimintatapojen ja työmenetelmien uudistaminen on keskeistä, kun vastataan väestöryhmien palvelutarpeisiin ja kuntatalouden ongelmiin.

Erityisesti ikääntymisen tuomien haasteiden perusteella on selvää, että palvelutuotantoon on saatava rakenteellisia muutoksia ja murrettava sektoreiden välisiä raja-aitoja sekä etsittävä uudenlaisia yhteistyön muotoja. Palveluiden kysynnän kasvaessa ja vaatimustason noustessa rahoituksen järjestäminen, työvoiman saatavuus sekä verotulojen riittävyys ovat keskeisiä haasteita.

Suuri osa palvelutarpeesta liittyy neuvontaan tai palveluohjaukseen ja on kevyttä apua ja hoivaa, jota lisäämällä ja oikea-aikaisesti kohdentamalla voidaan siirtää raskaamman hoidon tarvetta myöhemmäksi. Ennalta ehkäisevien toimien ja varhaisen puuttumisen avulla ehkäistään sairauksia ja sosiaalista syrjäytymistä sekä lisätään toimintakykyä ja oman elämän hallintaa. Kulttuuri- ja liikuntapalveluja

vahvistamalla tuetaan elämänlaadun, jaksamisen ja henkisen hyvinvoinnin edellytyksiä kaikille väestö- ja ikäryhmille.

Kilpailu osaavasta työvoimasta voi saada aikaan epätoivottavia tilanteita työmarkkinoilla. Työn sisältöä kehittämällä luodaan malleja, joilla työpaikat saadaan kiinnostavaksi.

Hyvinvointipalveluiden uudistaminen toteutuu monien rinnakkaisten keinojen avulla.

Toimenpiteet

- Hyvinvointipalvelujen kysynnän lisääntyessä palveluja uudistetaan ennaltaehkäisevään ja omatoimisuutta lisäävään suuntaan.
- Sähköisiä palveluja kehittämällä helpotetaan asiointia ja palveluiden saatavuutta.
- Hyvinvointipalvelujen sisältöä kehitetään ottamalla mukaan kulttuurin ja liikunnan keinot hoidon ja hoivan rinnalle.
- Uusia työtapoja kehitetään viemällä palvelut asiakkaan lähelle.
- Maahanmuuttajien rekrytoinnilla helpotetaan työvoiman saatavuutta, vaikkakaan haasteet työvoiman saatavuudessa eivät kokonaan ratkea maahanmuuttajien määrää lisäämällä.
- Alan opiskelijoille järjestetään laaja-alainen tutustuminen työelämään ja koulutusta lähennetään työelämään.
- Hyvinvointi- ja kulttuuriyrittäjien ammattitaitoa laajennetaan vahvistamalla palvelun kilpailuttamisen ja taloushallinnon osaamista.
- Yhdyskuntarakenteen osalta on tärkeää sijoittaa palvelut niin, että ne ovat saavutettavissa myös julkisilla kulkuvälineillä.

Tavoite 3.2 Terveyden edistäminen ja terveyserojen kaventaminen

Uusimaa on Suomen elinvoimaisinta aluetta. Uudellamaalla asuu paljon lapsia ja nuoria suhteessa väkimäärään, ja Uusimaa on voimakkaan muuttovoiton aluetta. Uudenmaalla terveyden edistämisen ja terveyserojen kaventamisen toimet on syytä suunnata ns. uusiin kansantauteihin (ylipaino, diabetes, tupakointi, päihde- ja mielenterveysongelmat sekä dementia), jotka uhkaavat asukkaiden terveyttä monella tavalla jo varhaisina ikävuosina. Uusien kansantautien hoitamatta jättäminen kuormittaa terveydenhoitojärjestelmää ja voi lyhentää työuria, terveitä elinvuosia

ja jopa elinikää. Terveiden elämäntapojen omaksuminen jo varhain vaikuttaa työssä jaksamiseen, mutta lisäksi näin voidaan saavuttaa terveempi vanhuus. Ikääntyvän ja ikääntyneen väestön monialaiseen terveyden edistämiseen on kohdennettava voimia.

Terveyden edistäminen voi onnistua, jos terveysnäkökulma otetaan huomioon laajalti yhteiskunnassa. Kuntatasolla sosiaali- ja terveystoimen ohella koulutus-, kulttuuri- ja liikuntatoimella, kaavoituksella sekä teknisellä toimella on vaikutusta kuntalaisten hyvinvointiin. Kolmannen sektorin toimijat ovat kokeneita terveyden edistäjiä. Yhteistyön ja työnjaon luominen ja kehittäminen julkisen ja kolmannen sektorin välillä lisää terveyden edistämiseen resursseja. Kulttuurin harrastus- ja osallistumismahdollisuuksia lisäämällä voidaan edistää erityisesti sellaisten henkilöiden hyvinvointia ja terveyttä, joiden elämä on rajoittunut esimerkiksi sairauden, vamman, elinympäristön tai muun syyn vuoksi.

Terveyden edistämällä on mahdollista vähentää yleistä sairastavuutta kaikissa ikäryhmissä. Erityisesti heikoimpien väestöryhmien terveyskäyttäytymiseen vaikuttamalla kavennetaan terveyseroja. Lyhyellä aikavälillä poissaolot työstä vähenevät ja jaksaminen lisääntyy. Työurat voivat pidentyä ja terveet elinvuodet lisääntyä.

Terveydenhuoltoon kohdistuvaa kasvupainetta on mahdollista vähentää, jos elämäntapasairauksia voidaan ehkäistä ajoissa. Päihde- ja mielenterveysongelmien väheneminen vähentää sosiaalihuollon kuormitusta.

Toimenpiteet

- Toteutetaan terveellisen ruokavalion valintaan, liikunnan edistämiseen, päihdeidenkäytön vähentämiseen ja tupakoinnin lopettamiseen tähtäviä kampanjoita. Tavoitteena on aikaansaada muutos ihmisten tahtotilassa ja käyttäytymisessä, koska elintavat ovat henkilökohtaisia ratkaisuja. Kampanjoiden ja promootioiden toimijoina tai osallistujina ovat kunnat, kuntayhtymät, yksityinen ja kolmas sektori sekä tiedotusvälineet.

Tavoite 3.3 Nuorten syrjäytymisen ehkäisy

Syrjäytymisen uhka on tullut todelliseksi työttömyyden lisääntyessä. Uudenmaan erityispiirre on kasvanut nuorisotyöttömyys ja nuorten syrjäytyminen. Syrjäytymisriski on erityisen suuri niillä maahanmuuttajanuorilla, jotka eivät ole työllistyneet.

Syrjäytyminen on kallista sekä yhteiskunnalle että yksilölle, joten sen ehkäisyyn on panostettava monin keinoin.

Syrjäytymisen ehkäisy on aloitettava jo varhaislapsuudessa. Koulutuksesta ja työelämästä pudonneita tai muuten syrjäytymisvaarassa olevia on tuettava ja kannustettava uusin ja vanhoihin keinoin löytämään paikkansa yhteiskunnassa. Toisen asteen ammatillinen koulutus on osalle nuoria liian teoreettinen, mikä johtaa opintojen keskeyttämiseen. Vaihtoehtona on työpajakoulutus, jonka paikoista on pulaa.

Nuorten ikäluokkien halutaan kasvavan täysivaltaisiksi yhteiskunnan toimijoiksi. Ylisukupolvinen syrjäytymisen ja köyhyyden kierre katkaistaan.

Toimenpiteet

- Riittävän varhaisessa vaiheessa laaja-alaisilla sektorirajat ylittävillä uudenaikaisilla toimintamenetelmillä voidaan puuttua sukupolvet ylittävään syrjäytymiseen (peruskoulu, keskiasteen koulut, ELY, kuntien eri toimialat; työmahdollisuuksien luomisessa tarvitaan yksityinen, julkinen ja kolmas sektori).
- Edunvalvonnan avulla yhteishakua kehitetään niin, että 22 vuotta täyttäneet hakijat ja toista/kolmatta tutkintoa suorittavat ohjataan aikuiskoulutuspaikoille, jolloin nuorisoiäluokalle tarkoitetut koulutuspaikat jäävät nuorten käyttöön. Koulutuspaikat on mitoitettu maakuntien nuorisoiäluokan (16–21-vuotiaat) mukaan.
- Työpajakoulutuspaikkoja lisätään edunvalvonnan avulla, ja yhdessä OKM:n kanssa rakennetaan kokeilujen kautta vaihtoehtoisia koulutuspolkuja.
- Maahanmuuttajien syrjäytymisen ehkäisyssä kulttuuri- ja liikuntapalvelut sekä vapaan sivistystyön organisaatiot luovat siltaa juurtumiselle suomalaisen yhteiskuntaan. Yhteistyötä ko. tahojen kanssa tiivistetään määrätietoisesti.
- Syrjäytymisen ehkäisyssä on keskeistä tarjota maahanmuuttajille heille soveltuvia koulutusratkaisuja. ELY:illä tulee olla riittävät määrärahat koulutuksen järjestämiseen, jonka kohdentamiseksi kehitetään alkukartoitukseen, kielitaidon testaukseen ja koulutuksen etenemisen suunnitteluun liittyviä työmenetelmiä.

TL 4 Alue- ja yhdyskuntarakenne ja ympäristö

Toimintalinjassa päämäärinä ovat yhdyskuntarakenteen eheyttäminen, sujuvat ja ympäristön kannalta kestävät liikenneyhteydet sekä energian säästö, energiatuotannon uudistaminen ja ympäristön vaaliminen.

Koko Uudenmaan kilpailukyky ja kasvu edellyttävät yhdyskuntarakenteen eheyttämistä sekä ilmastonmuutoksen hillintään ja siihen sopeutumiseen liittyviä toimenpiteitä. Voimakkaasti kasvavalla Uudellamaalla eniten kasvupainetta kohdistuu pääkaupunkiseutuun ja erityisesti sen kehyskuntiin. Asumisen korkea hinta pääkaupunkiseudulla sekä elinkeinorakenteen, erityisesti kaupan rakenteen, muutokset ovat aiheuttaneet yhdyskuntarakenteen epäsuotuisaa hajautumista. Ympäristön sietokykyyn ja luonnon- ja viheralueiden turvaamiseen pitää voimakkaan kasvun takia kiinnittää erityistä huomiota.

Koko Uudenmaan liikennejärjestelmän kehittämistarpeet liittyvät toisaalta riittävän väyläkapasiteetin ja joukkoliikennepalveluiden järjestämiseen, mutta toisaalta tarpeeseen vähentää merkittävästi liikkumisen tarvetta ja liikenteen ympäristöhaittoja. Ruuhkat haittaavat sekä henkilöliikennettä että elinkeinoelämän kuljetuksia. Liikennejärjestelmäsuunnitelmiin liittyvissä aiesopimuksissa on määritelty kiireellimmät hankkeet ja toimenpiteet liikennejärjestelmän kehittämiseksi.

Alue- ja yhdyskuntarakenteen sekä ympäristön kestävä kehittäminen ovat keskeisiä tavoitteita kaavoitusta ohjaavissa valtakunnallisissa alueidenkäyttötavoitteissa. Uudenmaan ja Itä-Uudenmaan maakuntasuunnitelmissa ovat nousseet esiin samat tavoitteet. Lisäksi Uudenmaan liiton strategiassa yhtenä toimintaa ohjaavana päämääränä on yhdyskuntarakenteen eheyttäminen.

Tavoite 4.1 Eheä yhdyskuntarakenne ja laadukas elinympäristö

Kuntakaavoituksessa ja rakentamisen ohjauksessa on kiinnitettävä huomiota yhdyskuntarakenteen eheyttämisen ja hajarakentamisen hillinnän ohella elinympäristöjen laatuun, virkistysalueiden riittävyteen ja niiden saavutettavuuteen.

Metropolialueella kaupunkiluonnon turvaamisen merkitys korostuu. Vetovoimainen lähiluonto ja helposti saavutettavat, lähellä sijaitsevat sekä turvalliset virkistysalueet ovat merkittäviä terveyden ja hyvinvoinnin edistäjiä. Kaikille helposti saavutettavat ja laadukkaat virkistysaluepalvelut vaikuttavat myös terveyserojen kaventamiseen.

Kuntien maapolitiikalla on suuri merkitys maakuntakaavan toteuttamisessa ja yhdyskuntarakenteen kehittämisessä. Kestävän maapolitiikan keskeisiä arviointikriteerejä ovat lyhyen ja pitkän aikavälin vaikutukset ilmastoon ja ympäristöön sekä investointi- ja ylläpitokustannukset yhteiskunnalle ja yksityisille.

Nykyisiä raideyhteyksiä on hyödynnettävä tehokkaammin maankäytön suunnittelussa ja rakentamisessa. Yhdyskuntarakentamisen eheyttämisessä on lisäksi otettava huomioon meluntorjunta, pohjavesien suojelu ja muu ympäristöhaittojen ehkäisy ja lieventäminen. Metropolialueella altistuminen pienhiukkasille ja melulle lisäävät terveysriskejä. Kuntarajat ylittävillä taajama-alueilla tarvitaan kuntien yhteistyönä tehtävää valuma-aluekohtaista hulevesisuunnittelua.

Toimenpiteiden seurauksena kuntien, valtion ja yksityisten toimijoiden lyhyen ja pitkän aikavälin kustannukset vähenevät. Elinympäristön turvallisuus, terveellisyys ja viihtyisyys paranevat.

Toimenpiteet

- Koko Uudenmaan kattavan maakuntakaavan valmistelussa luodaan yhteinen tahtotila maakunnan kestävästä aluerakenteesta.
- Kehitetään kunnille yhteisiä maapolitiikan periaatteita ja edistetään niiden käyttöönottoa.
- Varmistetaan riittävä rahoitus ympäristöhaittojen ehkäisyyn ja lieventämiseen.
- Uusia vaihtoehtoisia rakennuttamistapoja edistetään.
- Tiivistetään asuntoalueita siten, että asukkaiden palveluiden saanti mutta myös elinympäristöt monipuolistuvat ja paranevat.
- Edistetään ehdotetun Sipoonkorven kansallispuiston toteutumista sekä koko Sipoonkorven alueen suunnittelua osana maakunnallista virkistysalueverkostoa.
- Edistetään kuntien yhteistyötä valuma-aluekohtaisessa hulevesisuunnittelussa.
- Uudenmaan arkkitehtuuripoliittisen ohjelman toteuttamista jatketaan sekä tuetaan kuntakohtaisten arkkitehtuuripoliittisten ohjelmien laadintaa.
- Kulttuuriympäristön suojelua jatketaan ja turvataan riittävä rahoitus rakennussuojeluun.

Tavoite 4.2 Kestävä ja turvallinen henkilöliikenne

Kävelyn, pyöräilyn ja joukkoliikenteen kulkumuoto-osuutta lisäämällä parannetaan liikenneturvallisuutta sekä vähennetään liikenteen ympäristö- ja terveyshaittoja. Useat pienet hankkeet edistävät liikennejärjestelmän toimivuutta tehokkaasti ja niiden rahoitus pitää turvata.

Joukkoliikennetarjontaa ja -investointeja on lisättävä myös kapasiteettiongelmien ratkaisemiseksi, liikenteen nopeuttamiseksi ja täsmällisyyden parantamiseksi. Moni Uudenmaan alueen raideliikennehanke lisää myös kansallisen ja kansainvälisen liikenteen sujuvuutta. Suunnittelua pitää jatkaa mm. Helsingin seudulta itään päin suuntautuvaan rataan, Pisara-rataan, Lentorataan, Kerava–Nikkilä-henkilöliikenne-rataan sekä metroverkon laajentamiseen.

Alueellisia liikennejärjestelmäsuunnitelmia laaditaan Helsingin seudulle sekä Länsi- ja Itä-Uudellamaalla. Tavoitteena on yhdistää suunnittelu joukkoliikenteen palvelutasotavoitteiden laadintaan ja aiesopimuksiin. Näitä edistetään ja seurataan mm. maakuntaohjelman toteuttamissuunnitelmassa.

Toimenpiteiden seurauksena henkilöliikenteen sujuvuus lisääntyy, liikenteen päästöt ja melulle altistuvien määrä vähenee ja elinympäristöjen terveellisyys kohenee. Liikkumisen yhteiskunnalliset kustannukset vähenevät.

Toimenpiteet

- Kevyen liikenteen väyliä rakennetaan etenkin taajamissa.
- Toteutetaan joukkoliikenteen, liityntäpysäköinnin ja meluntorjunnan hankkeita.
- Tehostetaan nykyisen väyläverkoston ylläpitoa ja kehittämistä.
- Lisätään joukkoliikenteen rahoitusta juna- ja bussitarjonnan lisäämiseksi ja vastaamaan kysyntää etenkin vahvimilla joukkoliikennekäytävillä.
- Lisätään pääradan kapasiteettia Keravan ja Jokelan välillä.
- Jatketaan kaupunkirataa Leppävaarasta Espoon keskukseen.

Tavoite 4.3 Toimiva väyläverkosto

Tieverkon ruuhkautuminen Uudenmaan pääväylillä aiheuttaa elinkeinoelämän kuljetuksille ongelmia, joiden vaikutukset ulottuvat koko Suomeen sekä kansainvälisiin yhteyksiin. Satamiin johtavien ratojen (Loviisa–Lahti ja Hanko–Hyvinkää)

kunnostuksella on mahdollista saada siirretyksi elinkeinoelämän kuljetuksia raiteille ja näin vähentää tieverkon kuormitusta.

Elinkeinoelämän kilpailukyky paranee kuljetusten sujuvuuden ja täsmällisyyden lisääntyessä. Kuljetusten ympäristövaikutukset vähenevät.

Toimenpiteet

- Jatketaan Kehä III -perusparannushanketta.
- Kehitetään satamien tie- ja raideyhteyksiä.
- Sähköistetään Hanko–Hyvinkää-rata.
- Tieverkon kunto säilytetään vähintään nykyisenä.

Tavoite 4.4 Ympäristön hyvä tila

Ympäristön tilan kannalta Uudenmaan metropolialueen väestönkasvun vuoksi kriittisimmät toisiinsa kytkeytyvät teemat ovat luonnon monimuotoisuus ja ympäristön kuormituksen vähentäminen. Ympäristötietoisuuden lisääminen on edellytys ympäristövastuun vahvistamiseen eri toimialoilla.

Veden, ilman ja maaperän luonnonmukaisten toimintojen turvaaminen ja ennallistaminen on pitkällä aikavälillä edellytys ihmisten hyvinvoinnille ja tuotannolle. Se tuo myös kustannussäästöjä infrastruktuurin toimintavarmuutena.

Luonnon monimuotoisuuden säilyttäminen on tiheästi asutulla Uudellamaalla erityisen suuri haaste. Uudenmaan vaihtelevan maaperän, eteläisen sijainnin ja pitkän rannikon vuoksi alueella on monille lajeille ainutlaatuisia elinympäristöjä. Säilyttäminen edellyttää monimuotoisuuden huomioon ottamista eri toimialoilla, erityisesti rakentamisessa sekä maa- ja metsätalouden toimintatavoissa. Ilmastonmuutoksen vaikutukset luonnon monimuotoisuuteen lisäävät tarvetta yhtenäisille luonnonalueille, toimiville ekologisille verkostoille ja haitallisten vieraslajien torjunnalle.

Vesienhuolossa on keskeisintä jatkaa Itämeren tilaa parantavia hankkeita sekä huolehtia Kymijoen–Suomenlahden vesienhoitosuunnitelman ja siihen liittyvän Uudenmaan toimenpideohjelman toteuttamisesta. Haja-asutuksen vesihuoltoon on kehitettävä toimivia ratkaisuja sekä tuettava paikallisesti tarkoituksenmukaisten järjestelmien käyttöönottoa vuoteen 2014 mennessä. Meneillään on lain valmistelu meristrategiadirektiivin kansalliseksi toimeenpanoksi. Ohjelmakaudella käynnistyy kansallisen merienhoitosuunnitelman laadinta, joka sovitetaan yhteen vesienhoi-

donsuunnittelun kanssa. Lisäksi edellisten kanssa sovitetaan yhteen tulvariskien hallinnan suunnittelu.

Ohjelmakaudella tulee ajankohtaiseksi käynnistää koko Uudenmaan ympäristöohjelman, kulttuuriperintöohjelman sekä ympäristötietoisuuden ja ympäristökasvatuksen suunnitelmien laatiminen.

Jätteen synnyn ehkäisyyn lisäksi jätehuollossa pyritään jätteen hyödyntämiseen materiaalina ja energiana sekä samalla vähentämään kaatopaikalle sijoitettavan jätteen määrää. Pilaantuneiden maiden kunnostustyöhön on osoitettava riittävät määrärahat.

Luonnon tila paranee. Elinympäristöjen turvallisuus, terveellisyys ja viihtyisyys paranevat ja lisäävät ihmisten hyvinvointia ja alueen vetovoimaa.

Toimenpiteet

- Lisätään ympäristötietoisuutta ympäristöviestinnän ja -kasvatuksen sekä koulutuksen keinoin. Tuetaan ympäristötiedon hallintaan ja esittämiseen liittyvää kehittämistyötä.
- Kehitetään toimintatapoja luonnon monimuotoisuuden säilyttämiseksi erityisesti rakentamisen sekä maa- ja metsätalouden aloilla. METSO-ohjelman jatkamiseen on osoitettava riittävät määrärahat.
- Edistetään vesiensuojelua vesistöjen ja Itämeren tilan parantamiseksi. Kymijoen–Suomenlahden vesienhoitosuunnitelmaa ja siihen liittyvää Uudellemaalle laadittua toimenpideohjelmaa toteutetaan, erityisesti maatalouden ja haja-asutusalueidenvesiensuojelua.
- Osallistutaan ohjelmakaudella käynnistyvän kansallisen merienhoitosuunnitelman laadintaan ja tuodaan suunnitelmaan Uudenmaan merialueen erityistarpeet.
- Jätehuoltoa kehitetään Uudellamaalla alueellisen jätesuunnitelman mukaisesti. Toimenpiteitä kohdistetaan erityisesti pilaantuneiden maiden kunnostamiseen ja biojätteen käsittelyyn sekä jätteitä aineena ja energiana hyödyntävän laitospäätteen lisäämiseen.
- Ympäristövahinkojen torjuntavalmiutta ylläpidetään ja parannetaan erityisesti merellä tapahtuvien öljyvahinkojen torjumiseksi.
- Tehdään tulvadirektiivin mukaiset alustavat tulvariskiarvioinnit ja merkittävälle kohteille tulvakartoitukset ja aloitetaan tulvariskien hallintasuunnitelmien valmistelu.

Tavoite 4.5 Rakentamisen energiatehokkuus ja uudet energiaratkaisut

Rakennusten osuus kasvihuonekaasupäästöistä on merkittävä. Myös asumisväljyyden kasvu lisää energiankulutusta. Energiatehokkuuden ja uusiutuvien energialähteiden käytön edistämiseen pitää kiinnittää huomiota sekä asuinrakennusten että toimitilojen ja julkisten rakennusten rakentamisessa. Suuri osa koko Uudenmaan rakennuskannasta on peruskorjausikässä, missä yhteydessä kannattaa parantaa myös energiatehokkuutta ja energiaratkaisuja.

Koko Uudenmaan alueelta puuttuu energia-alan uusien ratkaisujen tutkimusta, soveltamista ja edistämistä koordinoiva toimija. Energia-asioita monipuolisesti käsittelevä kuntakaavoitus ja energianeuvonta rakentajille tulevat tulevaisuudessa olemaan yhä tärkeämpi osa kuntien toimintaa.

Rakennusten energiankulutus, päästöt sekä asumiskustannukset vähenevät. Energiainnovaatioiden edistämällä luodaan uusia työpaikkoja.

Toimenpiteet

- Kehitetään uusille asuinalueille soveltuvia kestäviä energiaratkaisuja esim. asuntomessujen yhteyteen.
- Kehitetään peruskorjauksen menetelmiä ja siihen liittyviä toimintatapoja niin, että energiatehokkuus ja uusiutuvat energialähteet hyödynnetään kaikissa hankkeissa.
- Kehitetään mittareita alueiden energiankulutuksen ja kasvihuonepäästöjen arvioimiseksi kaavoituksessa.
- Perustetaan alueellinen yhteistyöryhmä koordinoimaan energiatehokkuuden ja uusien energiaratkaisujen kehittämistyötä, toteutusta ja neuvontaa. Erityisesti tiivistetään asumisen ja ympäristötekniikan osaamiskeskusten yhteistyötä.

Toteutus ja seuranta

Maakuntaohjelmaa toteutetaan yhteistyönä, jossa ovat mukana mm. kunnat, maakunnan liitot, kehittämissyhtiöt, valtion viranomaiset, oppilaitokset, tutkimuslaitokset, järjestöt ja yksityiset tahot. Valtio ja kunnat ovat keskeisiä rahoittajia. Vuosittaisessa maakuntaohjelman toteuttamissuunnitelmassa määritetään keskeiset hankkeet, rahoitus ja muut edunvalvonnan tarpeet. Kansalliset ja EU-ohjelmat ovat keskeisiä välineitä ohjelman toteuttamisessa.

Arvio ohjelman rahoitustarpeesta hallinnonaloittain esitetään ehdotusvaiheessa. Arvio tulee pohjautumaan samanaikaiseen toteuttamissuunnitelman valmisteluun.

- *Suunnitelma seurannasta (seurannan tunnusluvut) täydentyä valmistelutyön edetessä.*

Osallisuus ja vaikutusten arviointi

Osallisuus

Maakuntaohjelma on valmisteltu Uudenmaan (U) ja Itä-Uudenmaan (IU) liittojen asiantuntijoista koostuvassa maakuntaohjelmatiimissä vuorovaikutteisesti liittojen sidosryhmien kanssa. Viranomaisyhteistyössä keskeisiä kumppaneita ovat jäsenkunnat ja Uudenmaan ELY. Valmisteluaineistoa on käsitelty eri vaiheissa Uudenmaan ja Itä-Uudenmaan maakuntahallituksissa sekä maakunnan yhteistyöryhmissä ja niiden sihteeristöissä (MYR ja MYRS).

Valmistelu- ja käsittelykaavio on viereisellä sivulla.

Maakuntaohjelmaluonnos asetetaan nähtäville kesäkuussa 2010. Kaikilla kiinnostuneilla on mahdollisuus tutustua siihen vähintään 30 päivän ajan sekä esittää mielipiteensä. Maakuntaohjelma- ja ympäristöselostusluonnoksesta pyydetään lausunnot alueen kunnilta, tärkeimmiltä toimijoilta ja yhteisöiltä sekä keskeisiltä viranomaisilta.

Ohjelman valmistelua jatketaan ja luonnoksesta puuttuvia osia täydennetään lausuntokierroksen jälkeen syyskaudella työohjelman ja sitä täydentävän oheisen valmistelu- ja käsittelykaavion mukaisesti. Tavoitteena on saada ohjelma hyväksytyksi molempien maakunnan liittojen valtuustoissa joulukuussa 2010.

- Täydentyä valmistelutyön kuluessa.

Vaikutusten arviointi

Ympäristön tila Uudellamaalla

Uudenmaan luonto on erittäin monimuotoista. Maaperä on vaihteleva, kasvi- ja eläinlajien määrä suuri. Rannikko, merialue ja vesistöt muodostavat arvokkaan osan luontoa. Alueella on niin vanhaa kulttuuriympäristöä ja maaseudun viljelyaluetta kuin uutta kaupunkimaista rakennetta ja valtakunnallisia liikennekeskuksia. Helsingin metropolialue on suurin asutuskeskittymä maassamme.

Ihmistoiminnan aiheuttama ympäristön kuormitus on voimakasta ja maankäytön muutokset nopeita. Liikenneväylät ja hajautuva yhdyskuntarakente ovat kaventaneet viheryhteyksiä. Rakennetun pinta-alan kasvu (talot, tiet yms.) pienentää kasvien ja eläinten elintilaa ja muuttaa näiden elinolosuhteita. Lisäksi tietyt kasvit, luontotyypit, eläimet ja elinympäristöt ovat vähentyneet perinteisen maatalouden ehtymisen myötä. Ilmastonmuutos näkyy Uudellamaalla muun muassa lintujen kevätmuuton aikaistumisessa ja uusien kasvi- ja eläinlajien ilmestymisenä.

Ilman laatu alueella on parantunut rikkipäästöjen vähentymisen myötä. Liikenteellä on merkittävä ilman laatua heikentävä vaikutus pääkaupunkiseudulla ja tyyppidioksidi- ja pölypitoisuudet ovat ajoittain korkeita. Lisäksi liikenteen meluhaitat ovat suuret.

Vesien tilan luokittelu on uudistunut niin, että vesien käyttökelpoisuuden sijaan nyt arvioidaan vesien ekologista tilaa ja sitä, miten ihmisen toiminta on vaikuttanut vesiin. Mitä voimakkaampaa ihmistoiminnan vaikutus on verrattuna vesien luontaiseen tilaan, sitä heikompi on ekologinen tila (luokat: erinomainen, hyvä, tyydyttävä, välttävä ja huono). Uudenmaan ja Itä-Uudenmaan alueen vesistöt ovat pääosin tyydyttävässä, välttävässä tai huonossa tilassa. Kaikki rannikkovedet ovat joko tyydyttävässä, välttävässä tai jopa huonossa tilassa.

Pohjaveden laatu on pääsääntöisesti hyvä. Ihmisen toiminta on kuitenkin huolestuttavan monessa paikassa pilannut maaperää ja vaikuttanut pohjaveden laatua heikentävästi.

(Lähde: Katsaus Uudenmaan ympäristön tilaan 2008, Uudenmaan ympäristökeskus sekä Uudenmaan vesienhoidon toimenpideohjelma).

Arvioidut vaikutukset

Koko Uudenmaan maakuntaohjelman valmistelussa on sovellettu SOVA-lain mukaista ympäristöarviointia. Ympäristövaikutusten arvioinnin sijasta käytetään nimitystä vaikutusten arviointi, koska arviointiin sisältyvät ympäristövaikutusten lisäksi myös taloudelliset, sosiaaliset ja kulttuuriset vaikutukset.

Arvioinnilla pyritään varmistamaan, että maakuntaohjelmassa esitetyt kehittämistavoitteet ja toimenpiteet eivät vaikuttaisi merkittävän kielteisesti maakunnan ympäristön tilaan tai ihmisiin. Kehittämistoimenpiteitä suunniteltaessa arvioidaan, aiheuttaako niiden toteuttaminen merkittäviä vaikutuksia mm. seuraaviin asioihin:

- ihmisten terveyteen, elinoloihin ja viihtyvyyteen,
- maaperään, vesiin, ilmaan, ilmastoon, kasvillisuuteen, eliöihin ja luonnon monimuotoisuuteen.
- yhdyskuntarakenteeseen, rakennettuun ympäristöön, maisemaan, kaupunkikuvaan ja kulttuuriperintöön,
- luonnonvarojen hyödyntämiseen sekä
- edellä mainittujen tekijöiden keskinäisiin vuorovaikutussuhteisiin.

Maakuntaohjelman vaikutusten arviointia varten on tehty arviointitaulukko (viereinen taulukko). Siinä maakuntaohjelman vaikutuksia arvioidaan eri toimintalinjojen kehittämistavoitteittain sekä kokonaisuutena.

Kestävän kehityksen eli sosiaalisen, ekonomisen, ekologisen ja kulttuurisen kestävyden edistäminen on asetettu kaikkien toimintalinjojen kehittämisen lähtökohdaksi, siksi maakuntaohjelman kokonaisvaikutukset ovat pääosin myönteisiä.

Maakuntaohjelman todennäköisesti merkittävimmät kielteiset yhteisvaikutukset ympäristöön liittyvät kasvavaan liikenteeseen ja tavaraliikenteen ympäristöriskihin. Talouden, väestön ja liikenteen kasvun vaikutukset, kuten kasvava tilantarve ja energian tarve, liittyvät tiiviisti toisiinsa. Seuraukset ympäristöön (esim. päästöt ilmaan, veteen ja ilmastoon) ja alueen viihtyvyyteen voivat olla merkittäviä.

Myönteisiä vaikutuksia ympäristökuormituksen vähentämisen ja elinympäristön parantamisen kannalta on odotettavissa mm. alue- ja yhdyskuntarakenteen kautta sekä ympäristöosaamisen kehittämistyön ja innovaation kehittämisen myötä.

VAIKUTUKSET		ihmisiin						talouteen			luonnonoloihin				aluerakenteeseen ja ympäristöön					luonnonvarojen hyödyntämiseen									
		terveyteen	elintoihin ja virkistykseen	koulutukseen ja osaamiseen	työllisyyteen	hyvinvointiin	turvallisuuteen	viihtyvyyteen	tasa-arvoon	paikallistiedettäisiin	talouskehitykseen	kilpailukykyyn ja maakunnan imagoon	kuntatalouteen	maaperään	vesiin	ilmaan	ilmastoon	kasvillisuuteen, eläimiin ja luonnon monimuotoisuuteen	yhdyskuntarakenteeseen	rakennettuun ympäristöön	maisemaan, kaupunkikuvaan	kulttuuriperintöön	ekologiseen verkostoon	hallintoon	uusiutuviin luonnonvaroihin	uusittumattomiin luonnonvaroihin	materiaalien uusiokäyttöön		
Kehittämistavoitteet																													
TOIMINTALINJAT	Uudistuvan alueen yhteistyö ja alueiden roolit	1.1 Metropolimaakunnan nykyiset yhteistyörakenteet – tavoitteena verkostomainen yhteistyö																											
		1.2 Aluekehittämiseen uusia toimintamalleja																											
	Metropolimaakunnan kilpailuetu	2.1 Elinkeinoelämän toimintaedellytyksiä parannetaan logistisilla toimenpiteillä ja uudistuvilla energiaratkaisuilla																											
		2.2 Elinkeinoja ja seudullisia yrityspalveluja vahvistetaan yritysmuotoisuuden lisäämiseksi ja kansainvälisten yritysten houkuttelemiseksi																											
		2.3 Osaaminen vahvistamaan kilpailukykyä																											
		2.4 Luodaan asiakastarpeista lähtevä avoin innovaatioympäristö																											
	Asukkaiden hyvinvointi ja palveluiden edellytykset	3.1 Hyvinvointi- ja kulttuuripalvelujen turvaaminen ja kehittäminen																											
		3.2 Terveystietäminen ja terveyserojen kaventaminen																											
		3.3 Nuorten syrjäytymisen ehkäisy																											
	Alue- ja yhdyskuntarakenne sekä ympäristö	4.1 Ehea yhdyskuntarakenne ja laadukas elinympäristö																											
		4.2 Kestävä ja turvallinen henkilöliikenne																											
		4.3 Toimiva väyläverkosto																											
		4.4 Ympäristön hyvä tila																											
		4.5 Rakentamisen energiatehokkuus ja uudet energiaratkaisut																											
	Kokonaisvaikutukset																												

Asteikko

- vaikutukset myönteiset
- vaikutukset pääasiassa myönteisiä
- ei tietoa tai ristiriitaisia mielipiteitä vaikutuksista
- ei vaikutusta
- vaikutukset pääasiassa kielteisiä
- vaikutukset kielteiset

Tausta-aineistot ja liitteet

- Uudenmaan maakuntasuunnitelma 2033, Visio ja strategia
- Itä-Uudenmaan maakuntasuunnitelma 2040
- Koko Uudenmaan maakuntaohjelma 2011–14, Työohjelma sekä osallisuus- ja arviointisuunnitelma
- Maakuntaohjelmien 2007–2010 arviointiraportti
- Metropolimaakunnan toimintaympäristö ja muutosihtimet. Lähtökohtia ja kehittämishaasteita maakuntaohjelman laadinnalle. Seppo Laakso, Kaupunkitutkimus TA Oy. 2010

LIITE 1: Keskeiset alueelliset ja valtakunnalliset laadinnassa huomioonotetut aineistot strategiat/ohjelmat

(täydentyy työn kuluessa)

- Osaamiskeskusohjelma OSKE
- Koheesio- ja kilpailukyky (KOKO)-ohjelmat: Pääkaupunkiseudun, KUUMA-seudun, Länsi-Uudenmaan, Hyvinkää-Riihimäen talousalueen sekä Itä-Uudenmaan KOKO -ohjelmat
- Metropolialueen kilpailukykystrategian aiesopimus
- Uudenmaan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen (ELY) ja aluehallintoviraston (AVI) strategisten tulossopimukset ja ministeriöiden ajankohtaiset aluestrategiat
- VN periaatepäätökset kaupunki-, maaseutu- ja saaristopolitiikasta
- Valtakunnalliset alueidenkäyttö- ja kehittämistavoitteet (VAT)
- Uudenmaan ja Itä-Uudenmaan kattava yhteisen maakuntakaavan valmistelu, johon kuuluvana mm. Uudenmaan ja Itä-Uudenmaan rakennemallit 2035 ja niiden arviointiraportti (lausunnoilla 31.8.2010 saakka)
- Alueella ovat voimassa seuraavat liikennejärjestelmien aiesopimukset:
 - Pääkaupunkiseudun liikennejärjestelmäsuunnitelma (PLJ 2007), aiesopimus 2008 - 2011, valmisteilla HLJ 2011 14 kunnan alueelle
 - Keski-Uudenmaan ja Hyvinkään - Riihimäen seudun liikennejärjestelmäsuunnitelma (KEHYLI), aiesopimus 2008 - 2011
 - Länsi-Uudenmaan liikennejärjestelmäsuunnitelma, aiesopimus 2009 - 2012
 - Itä-Uudenmaan liikennestrategia, aiesopimus 2009 - 2012
- Etelä-Suomen EAKR -ohjelma ja ESR -ohjelman valtakunnallinen ja alueosio
- EU:n 2020 -strategia
- EU:n Itämeristrategia
- Kymijoen - Suomenlahden vesienhoitosuunnitelma ja Uudenmaan toimenpideohjelma
- Katsaus Uudenmaan ympäristön tilaan 2008, Uudenmaan ympäristökeskus
- Uudenmaan vesienhoidon toimenpideohjelma
- Muita alueellisia strategioita, kuten Uudenmaan kulttuuristrategia, maahanmuuttostrategia, seutujen kilpailukyky- ja elinkeinostrategiat, BASAAR-hankkeen skenaariotyö
- Uudenmaan liiton strategian toinen aalto RoadMap-aineisto
- Pitkän aikavälin ilmasto- ja energiastrategia
- Työ- ja elinkeinoministeriön strategiset hankkeet
- Maakuntien suhdannekatsaus
- Maakuntaohjelman laadinta kaudelle 2011 - 2014, TEM:n ohje 16.6.2009
- Laki alueiden kehittämisestä (1651/2009) ja sen perusteella annettu asetus (1695/2009).

LIITE 2 KOKO UUDENMAAN MAAKUNTAOHJELMAN 2011-14 SEURANTAINDIKAATTORIT
Luonnos 28.2.2010

INDIKAATTORI	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2014 tavoite
Muuttoliike ja väestö							
- väestön määrä	1 394 199	1 452 083	1 467 453	1 483 719	1 501 511	1 517 542	1 610 000
- vieraskielisiä (muu kuin suomi tai ruotsi äidinkielenä) %	53 814	78 404	85 689	94 680	104 087	113 054	
- 75 vuotta täyttäneet, % väestöstä	5,1	5,5	5,6	5,7	5,7	5,8	
- 20-35 vuotiaiden nettomuutto	7 723	6 121	7 343	8 124	8 339	6 710	
- nettomuutto, % väestöstä	0,60	0,40	0,53	0,60	0,66	0,56	
- luonnollinen väestönkasvu, % väestöstä	0,45	0,47	0,51	0,48	0,52	0,50	
- vanhushuoltosuhte (yli 65 vuotiaat / 15-64 vuotiaat)	0,17	0,18	0,18	0,18	0,19	0,19	
- väestömuutos, % väestöstä	1,05	0,87	1,04	1,08	1,17	1,06	
Kilpailukyky							
- BKT/asukas *	34 928	37 947	39 994	41 319	41 420	38 276	43 000
- liikevaihdon kasvu, %	..	5,1	5,1	3,7	1,4		
- uudet yritykset	8 309	10 554	11 516	12 720	12 421	11 387	
- lopettaneet yritykset	7 798	7 004	7 654	7 786	9 920		
- tulotaso/henkilö	24 625	26 613	26 865	28 627	29 031		
Talouden tasapaino							
- kuntien vuosikate euroa/asukas	654	395	568	639	545		
Työllisyys							
- 15-64 v. työllisyysaste	74,4	73,9	74,7	75,3	76,0	74,0	
- 15-64 v. Työttömyysaste (joulukuu)	7,5	7,6	6,6	5,4	5,5	7,7	?
- Alle 25-vuotiaiden työttömien osuus työttömistä, %	8,0	7,4	7,2	6,6	8,1	9,9	
- työpaikkojen määrä	722 326	738 477	752 396	775 223	..		
Alueen sisäiset erot							
- tulotason keskihajonta kunnittain (€/asukas)	6567	4913	5692	6672	6440		
Osaaminen							
- tutkinnon suorittaneiden osuus 15 v. Täytäneistä	64	67	67	68	68	..	
- peruskoulun jälkeistä tutkintoa vailla olevien 25-29 -vuotiaiden osuus vastaavankäisistä, %	17	17	17	18	19		?
- kolmen suurimman toimialan osuus työpaikoista	70	72	72	..	..		
- korkea-asteen tutkinnon suorittaneiden osuus	30,6	32,5	32,9	33,2	33,9		
- koulutuksen ulkopuolelle jääneiden 17-24-vuotiaiden osuus vastaavankäisistä, %	14,59	14,60	14,54	14,92	..		
- 16-18 vuotiaiden koulutuksen aloituspaikat suhteessa ikäluokkaan	1,24	1,26	1,22	1,22			
Elinympäristön laatu ja aluerakenne							
- haja-asutuksen osuus väestömäärän muutoksesta, %	9,9	12,2	..	10,1	11,6		
- uusiutuvan energian osuus energiankulutuksesta							
- vesistöjen fosforin pistekuormitus, tn	84	60	49	45	51	44	
- vesistöjen typen pistekuormitus, tn	2 731	1 687	1 545	1 626	1 764	1 408	
"- uusmaalaisten työmatkojen (< 200 km) keskipituus (km)"	11,1	12,0	..	..	..		
- Uudellemaalle suuntautuvien työmatkojen (< 200 km) pituus yht. (milj. km/pv)	17,3	19,1	..	..	..		
- henkilöautot / 1000 as.	383	420	430	433			
Asuminen							
- asuntotuotanto	11 378	10 956	9 987	10 504	8 586	6 282	
- muutos vuokra- ja asumisoikeusasuntojen määrässä	6 044	-12 165	1 766	716	966		
- pks:n as. vuokra (ind. koko maa-pks=100)**		133	131	129	131		
- asuntojen hinta (ind. koko maa-pks=100)***		177	178	181	180		
Hyvinvointi							
- pitkäaikaistyöttömät, % työttömistä	31,3	29,4	28,0	25,0	19,1	15,0	
- sairastavuusaste (indeksi koko maa=100)	89,2	88,9	88,8	88,3	87,8		
- toimeentulotukea saaneet 25-64 -v., % vastaavankäisistä väestöstä****	8,4	6,6	6,4	6,1	6,0		
- kodin ulkopuolelle sijoitetut 0-17-vuotiaat (osuus vastaavankäisistä)****	1,2	1,4	1,4	1,4	1,5		

* = vuoden 2009 luku Etlan arvio
** = arava- ja vapaarahoitteiset vuokra-asunnot yhteensä
*** = vapaarahoitteisten asunto-osakehuoneistojen keskimääräiset kauppahinnat
**** = Uusimaa - Pukkila ja Myrskylä (HUS alue)
.. = tietoa ei ole saatu tai se on liian epävarma esitettäväksi

Sarakkeessa "2014 tavoite" on TEM pyytämistä tavoitteista esitetty ne, jotka on luonnosvaiheessa voitu asettaa.

Lähteet: Tilastokeskus, Stakes ja Suomen ympäristökeskus